

Název bakalářské práce:
Příspěvek k dějinám jihočeských šlechtických sídel.
Archeologie Horní tvrze v Kestřanech.

Autor: Pavel Brůžek
Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Fakulta filozofická
Archeologický ústav FF
r. 2015

Volba tématu

Zvolené téma patří do studia dějin osídlení s užším zaměřením na typy sídel nižší šlechty a způsob života v období vrcholného až pozdního středověku. Specifikou práce je archeologická problematika soustavy jihočeských kestřanských tvrzí s důrazem na jednu z nich (Horní) a sondu do života obyvatel prostřednictvím archeologických nálezů užitkové keramiky.

Téma lze hodnotit jako přínosné pro studium variability života středověké společnosti, vývoje a proměn osídlení i prezentaci historické materiální kultury v regionálním rozměru.

Metodologie

Bakalářská práce je koncepčně rozdělena do tématických bloků, v nichž P. Brůžek použil standardní metodologické postupy, využívající pro přehledy o dějinách, podobě a stavebních proměnách šlechtického sídla i dochované hmotné kultuře převážně odborné literatury, archeologických pramenů a internetových zdrojů. Vedle deskripce aplikoval autor v analytické části statistické metody, doprovázené tabulkami a grafy. První dvě třetiny práce (o šlechtických sídlech a Horní kestřanské tvrzi) mají formálně deskripční a obsahově převážně kompilační charakter, v třetí části (soubor keramiky) využil autor metod muzeologické evidence včetně tabulkových přehledů a pro vyhodnocení použil metod statistických, které pro přehlednost doplnil grafickými výstupy, zařazenými přímo do textové části práce.

Práce obsahuje v přílohách mapy, fotky, tabulky, dokumentační schémata a kresby vybraných keramických nádob.

Forma bakalářské práce

Absolventská práce obsahuje 66 stran textu, seznam použité literatury, 7 excelových tabulek statistických přehledů deskribovaných vlastností kestřanské keramiky a 22 obrazových příloh. Splňuje tedy požadavky na rozsah bakalářské práce. Je členěna do 14 kapitol, neobsahuje cizojazyčné resume.

Koncepce je naznačena obsahovým členěním; vedle podrobného rozdělení na kapitoly a podkapitoly je možno odlišit několik tématických bloků. První z nich pojednává obecně o vzniku a podobě středověkých šlechtických sídlech a zaujímá necelou polovinu textové části (s. 9-28). Druhý je věnován Horní tvrzi

v jihočeských Kestřanech (s. 30-66). Tuto druhou část lze rozdělit na dvě podtémata, kde první část je věnována přírodním podmínkám, podobě a historickému vývoji kestřanské Horní tvrze včetně přehledů o archeologickém bádání na ní, a druhá je zaměřena na hodnocení souboru užitkové keramiky, získaného jedním z předchozích archeologických výzkumů (studna na Horní tvrzi – autorka výzkumu Dr. E. Koppová) a poskytnutého autorovi k vyhodnocení do předkládané bakalářské práce Prácheňským muzeem v Písku.

Formální stránka bakalářské práce zahrnuje vedle rozsahu a koncepčního pojetí i pohled na nezákladnější složky psané odborné stati. Sem patří vedle gramatiky a stylistiky také odkazový aparát a oborová terminologie.

Přestože se práce v pozitivním slova smyslu kvalitativně liší od předchozí verze, předložené autorem k obhajobě v r. 2014, obsahuje i současná podoba některé formální nedostatky. Pokud abstrahuji od překlepů, interpunkčních znamének a jedné hrubé chyby, jedná se (i když nyní již v menší míře) o problémy s oborovou terminologií¹ a s citačním aparátem².

Obrazové přílohy jsou přehledné a v případě jejich převzetí nebo vypracování na zakázku je ve všech případech uveden zdroj. Bohužel, některé vlastnosti, popisované v textu a důležité např. pro posuzování datace a technologických postupů na kestřanské keramice, nebylo možno v předloženém rukopisu ověřit, neboť neobsahuje komparativní kresbu. Jedná se např. o keramiku, jež měla nést výzdobu „vlnovkami“, která patří podle autora k nejčastějším (viz str. 62) a při tom nelze vyloučit, že se podle popisu (tzv. vícenásobné vlnice – „vznikaly otiskem hřebenu“, s. 62) mohlo v rámci souboru jednat o chronologicky nejstarší nálezy ze 14. století. To v textu není nijak analyzováno, ani prezentováno dokumentací.

Obsah bakalářské práce

Předložená práce vychází z autorovy znalosti historicko-archeologické problematiky zájmového tématu, který je zaměřen na region jižních Čech a specifický typ vrcholně středověkých sídel.

¹ Vybrané příklady problematické terminologie: kap. 6.4.2. nese název „Výšinný hrádek“, při čemž první navazující věta uvádí, že se jedná o „typ tvrze“ (s. 17); „zlomky dvou nádob z běliny“ (s. 46 – má být patrně „bělniny“), termín „půlkruhovitá poklice“ (? – s. 49); označení „okraj vodorovně vytažený“ je odborně častěji označován jako „vyložený“; nerozumím termínu autorem posuzované vlastnosti „nelesklý“ nebo „lesklý“ povrch (s. 53) – co znamená ?, je to tzv. hlazení povrchu, leštění nebo zalešťování?, každá z těchto vlastností totiž vyžaduje jinou technologii výroby a je často i odlišně datována; atd.

² Vybrané špatné citace: např. Petráň 1958 na s. 12 a mnoha dalších (má být patrně Petráň 1985); na str. 19 je uvedeno 19 (!!!) citací literatury, která vůbec s pojednávaným tématem nesouvisí a navíc většina těchto citací je nedostatečná, tj. bez uvedení stran nebo není vůbec v seznamu literatury zastoupená (? 1981); stejně je tomu s odkazem na literaturu u metodiky třídění na s. 47, kde z 10 citací s pojednávaným tématem 6 (!!!) vůbec nesouvisí; a do třetice: s tématem posuzované vrcholně a pozdně středověké keramiky vůbec nesouvisí odkaz na literaturu na s. 61 – Beranová – Lutovský 2009 a Lutovský 2011; citace na str. 24: „Třeštík-Kašička-Nechvátal 1995“ má být patrně „Durdík – Kašička – Nechvátal 1995; v mnoha desítkách případů nejsou v odkazech v závorkách v textu u citací uvedeny strany; na str. 30 „Chlupáč 2011“ je v seznamu literatury uveden kolektiv čtyř autorů; na s. 61 chybí datace u citace Beranová – Lutovský, 128 (chybí před stránkováním uvedení r. 2009), stejně jako u „Žemlička, 46“ chybí uvedení r. 2007 (s. 64); v citaci „Čapek – Čeláková – Říha 2013 (na s. 70) je v textu „Čekalová“; atd.

První část bakalářské práce je zaměřena na obecnou problematiku vzniku, vývoje a podoby středověkých sídel nižší šlechty, především tvrzí. Téma je obsahově sice zpracováno lépe, než v předchozí verzi, ale i nadále je schématické a nepříliš přehledně řazené. V „Dějínách bádání“ (kap. 5 – s. 11) chybí odkazy na podstatné archeologické studie k tématu ³, stejně jako odkazy na uznávané typologie těchto typů sídel na našem území ⁴. Pokud by autor využil uvedenou literaturu, mohl jednoduchou a přehlednou formou koncipovat a popsat vznik, podobu a vývoj sídel nižší šlechty. V předloženém pojetí P. Brůžka je již z názvů kapitol a podkapitol zřejmá neuspořádanost a často nesrozumitelnost ve smyslu obsahu a návaznosti textu, kde se vedle typologicko-stavebních kritérií objevuje vyčleňování do samostatných podkapitol podle časového zařazení ⁵, zatímco jinde je v textu např. popisován život na tvrzích tzv. renesančního období bez uvedení jejich časového zařazení (např. s. 13, 14 ad.). Také některé formulace nejsou zcela srozumitelné nebo vyvolávají diskusi ⁶. Často jsou celé kapitoly a podkapitoly vypsané z jednoho titulu bez jakéhokoliv dalšího komentáře (s. 20-21 a mnoho dalších). Prakticky stejně pojatá (charakter výpisu bez komentáře, hodnocení apod.) je celá kap. 7 (s. 24-28), vypsaná nejčastěji z jednoho titulu (Durdík – Nechvátal – Kašička 1995) ⁷, jež by v dané podobě byla vhodnější do příloh.

V části práce, která je věnována rozboru užitkové keramiky ze studny, je třeba ocenit autorovu péči s deskripcí, detailním proměřením všech nálezů a jejich evidencí v připojených tabulkách. Protože jsem zvl. tuto část s autorem opakovaně konzultoval, je překvapivé, že si nepoložil nejprve otázky, na které měla jeho analýza odpovědět a teprve po té se nevěnoval morfologické a metrické analýze. Došlo tak totiž k tomu, že v převážné části analýzy a syntézy pojal soubor jako celek, který ovšem pro široké období od 14. do 15. století není morfologicky ani technologicky jednotný. Protože již autorka výzkumu rozdělila keramiku z uvedené studny stratigraficky a morfologicky do tří časových období od 14. století přes století 15. a novověké nálezy až po subrecentní období,

³ Práce Antonína Hejny; monografie Unger – Nekuda; Encyklopedie tvrzí se neobjevuje v kap. 5. Dějiny bádání atd.

⁴ Zvl. přehledné typologie P. Chotěbora ad.

⁵ Např. 6.4.6. Tvrze pozdní gotiky – s. 18

⁶ Vybrané příklady: např. „ve 13. století se objevila rozdílnost obydlí na vesnicích podle sociálního postavení majitele“ (s. 12) – vztahuje se to k domům vesničanů nebo šlechtickým sídlům na vesnicích?; „Sídla příslušníků nižší šlechty získávají v Čechách podobu tvrzí kolem poloviny 13. století. Do té doby navazují stavby na starší hradiště“ (??? – s. 16); „na tvrzích se nacházely dva hlavní stavební prvky, a to obytné sídlo a stavby, sloužící k fortifikačním účelům“ (??? – s. 19); nerozumím komentáři k prezentovanému přehledu tvrzí na Písecku, kde podle autora byl „kriteriem pro výběr stejný majitel“ (??? – s. 24); na s. 49 píše autor o poklicích: „ve 13. století je tento typ hluboký a dosahuje téměř miskovitých rozměrů“, při čemž ve skutečnosti ve 13. století nádoba, nazývaná poklice, neexistovala. Autorův popis: „místo vytaženého knoflíku je opatřen plochým terčovitým zakončením, které zajišťovalo větší stabilitu v případě užití poklice jako misky“ (s. 49) ukazuje na to, že ve skutečnosti špatně zvolenou terminologií popisuje předchůdce poklice, tj. tzv. zvonovitou misku a „ploché terčovitě zakončení“ je ve skutečnosti dno nádoby, které bylo v následujícím období (zvl. od 14. století) obráceno a zužováno až se transformovalo do podoby knoflíkovitého úchyty.

⁷ Stejně je tomu s celou kapitolou 10.3. na s. 35-39, vypsanou z jediného titulu, kde jsem nenašel ani jednu autorovu větu, která by více než 40 let starý text SHP komentovala, zhodnotila ze současného pohledu apod.

předpokládal bych, že se autor bude primárně držet tohoto členění. Nikde v práci jsem však nenašel, že se zabývá pouze částí fondu, a teprve až po několikerém čtení rukopisu jsem došel k závěru, že se P. Brůžek patrně věnuje jen nejstaršímu stratigrafickému horizontu od 14. do poloviny 15. století. I tak uvádí v nálezovém celku např. hodnocené zlomky (patrně ze sekundární polohy) z hradištního období a další zlomek z počátku 14. století (s. 58). Přes značné autorovo nasazení a nepochybnou dobrou znalost souboru, je koncepce deskripce a hodnocení souboru málo přehledná (stejně nazvané kapitoly na různých stranách – viz hrnce kap. 11.3.,1. a 12.1. s různými obsahy) a málo srozumitelná. Na tabulkách na s. 62 a 63 je zřejmé, že autor posuzoval nálezy (patrně z nejstarší vrstvy ve studni) ze širokého rozmezí od konce raného středověku do konce 15. století, při čemž v závěrech členění z hlediska odlišné datace a morfologicko-technologických vlastností jednotlivých nálezů nijak nehodnotí. Dochází pouze k závěru, že převážná část celku patří do stejné doby a některé poklice že přísluší k některým hrncům. Vedle toho, že užitková keramika dokládá určitý životní styl (vybavení kuchyně, vaření, zásobování, stolování apod.) má pro archeology neobyčejný význam v tom, že se její morfologie (včetně výzdoby, tvarů okrajů ad.) a technologie (podsýpky, struna, úprava povrchu, druh použité suroviny apod.) měnily s časem a technickými proměnami řemesla. Zhodnocení jednotlivých posuzovaných vlastností na kestránské užitkové keramice ve vazbě na dataci⁸ jsem v textu nenašel. Autor jen obecně shrnuje, že převážná část hodnoceného souboru přísluší „do první poloviny a do poloviny 15. století“ (s. 63), při čemž na jiném místě uvádí podle autorky výzkumu, že „pomocí nejstarších keramických nálezů ze spodní části studny je datováno její používání do konce 14. století“ (s. 46).

Zhodnocení souboru užitkové keramiky mělo prospět nejen k obohacení regionální či lokální typologie pro potřeby archeologie, ale mělo se v závěru zabývat i historickými důsledky zjištěných skutečností, tj. např. nejstarším dokladem ve studni nalezené keramiky (mladohradištní), dále důležitým obdobím 14. století ve vztahu k sídlu a regionu, dobou vzniku studny, jejím zanášením a čištěním ve vazbě na nálezy ze dna (odráží fond již konec 14. st. ?? apod.) a po té jak dalece odpovídají dějinám osídlení tvrze další (mladší) nálezy. I když se autor podrobněji mladším nálezům nevěnoval, mohl podrobněji ve vztahu k životnímu stylu (kuchyně, zásobování, stolování) pojednat o „svém“ souboru a na závěr alespoň několika větami odkázat na význam i mladších nálezů. Jedině tak totiž přispívá analýza archeologické materiálové kultury k objektivnějšímu poznání života na zaniklé lokalitě. Tuto finální úvahu však práce neobsahuje. Chybí také komparace kestránského souboru s podobnými nálezy z analogických sídel (např. tvrzí) a objektů (studní) na jiných našich archeologicky zkoumaných lokalitách.

⁸ v pojednávaném souboru je slovně uveden min. 1 ks mladohradištní, 1 nebo více ks z počátku 14. st., nelze vyloučit další ks ze 14. st. („vlnovky“), počátek 15. st. a polovina až druhá polovina 15. st.

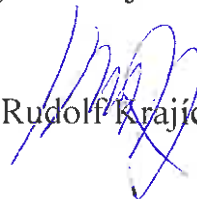
S ohledem na shora uvedené považuji předloženou bakalářskou práci za pečlivější a kvalitnější než předchozí verzi z r. 2014, ale stále pouze za východisko pro další rozpracování zajímavého tématu specifického druhu středověkých sídel a historické materiálové kultury na jihu Čech.

Závěrečné zhodnocení

Předloženou
bakalářskou práci P. Brůžka hodnotím
známkou **dobře**
a se shora uvedenými výhradami ji doporučuji k obhajobě.

V Českých Budějovicích 19. 5. 2015

doc. PhDr. Rudolf Krajíc, CSc.

Otázky k obhajobě:

1/ v jakém stupni rozpracování je odborné vyhodnocení dalších – chronologicky mladších – nálezů z uvedené studny ?

2/ V čem vidíte přínos Vámi posuzovaného souboru ?